

افسانه‌هایی از تنکابن

عزیز عیساپور

www.ketab.ir

تهران - ۱۴۰۱

سرشناسه
عنوان و پدیدآور : عیسی پور، عزیز، ۱۳۲۸ -
افسانه‌هایی از تنکابن / عزیز عیساپور؛ بازنویسی افشین نادری؛
ویرایش عقاب علی‌احمدی.
مشخصات نشر : تهران: هزار کرمان، ۱۴۰۱.
مشخصات ظاهری : ۲۲۸ ص. مصور.
فروست : افسانه‌های ایرانی؛ ۴.
شابک : 978-600-5700-15-2
وضعیت فهرست‌نویسی : فیپا
یادداشت : ص.ع. به انگلیسی The Legends of Tonekabon
موضوع : افسانه‌ها و قصه‌های ایرانی -- تنکابن
موضوع : Legends -- Iran -- Tonekabon
شناسه افزوده : نادری، افشین، ۱۳۴۹.
شناسه افزوده : علی‌احمدی، عقاب، ۱۳۴۴ - ، ویراستار
رده‌بندی کنگره : PIR ۸۴۶۵
رده‌بندی دیویی : ۲۰۹۵۵۲۲۷۶ / ۳۹۸
شماره کتابخانه ملی : ۷۵۷۸۳۵۱

نقل (جز به منظور معرفی و نقد کتاب) از افشین نادری، چکیده‌نویسی، خواندن در رادیو و تلویزیون، انتشار در اینترنت، استفاده در سریال‌ها و نمایش‌نامه‌ها و هر نوع استفاده دیگر، بی‌اجازه کتبی از پژوهشگر و ناشر ممنوع است.

نشر هزار کرمان: تهران، خیابان کارگر جنوبی، پایین‌تر از میدان پاستور،
خیابان دانشگاه جنگ، پلاک ۹ تلفن: ۶۶۹۲۳۹۴۶ و ۰۹۱۲۷۳۳۴۲۶۶
Email: nashrhazarkerman@yahoo.com
www.hazarekerman.ir

افسانه‌هایی از تنکابن

پژوهش: عزیز عیساپور
بازنویسی: افشین نادری
ویرایش: عقاب علی‌احمدی
تصویرسازی و طراحی روی جلد: جمشید حقیقت‌شناس
چارچوب روی جلد: قباد شیوا
حروف‌چینی: بهنام مبارکه؛ خسرو هادیان
چاپ اول: ۱۴۰۱
شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه
لیتوگرافی: کارا؛ چاپ: غزال؛ صحافی: علی
ناشر: انتشارات هزار کرمان

فهرست

۷		مقدمه
۱۱	حکایت طالب و فرار گله	پلنگ آباد نشتا
۱۶	گل و کلاغ	
۲۴	شالُ تُس مَمَدُ	نشتارود
۲۹	لقمان و حضرت عزرائیل	هرات بر
۳۳	میر شکار و زبان جانوران	
۳۹	آدم و حوا	
۴۴	تعبیر خوابِ گالش جوان	
۵۲	رسم خاکسپاری	
۵۸	آیا سزای نیکی را با بدی می دهند؟	
۶۳	گاؤ نافرمان	سنگراسر
۶۸	خودکرده را تدبیر نیست!	
	از عهده ساختن سردر خانه بر نمی آیم، چه طور می خواهیم	برِ سه
۷۴	خانه‌ای بسازم؟! ..	
۷۷	مگر مرغ پخته هم تخم می گذارد؟! ..	
۸۱	دعای اسم اعظم	
۸۵	یکی برگردد، کافی است!	
۹۰	باریک رس، در بُرو کرس	
۹۳	آیا سزای نیکی، بدی است؟	
۹۷	یده وجه قَدّی	تمشگل

مازوئین	دیو قلعه	۱۰۳
سرلنگا	سیا گالش	۱۰۸
	افسانه سیا گالش	۱۱۱
هردو آبرود لنگا	پهلوان قلی	۱۱۴
هولسان	خرس و دزدها	۱۱۸
لشتو	کچل‌ها و دیوهای درّه بینشکی	۱۲۲
سلیمان آباد	نادان خوش‌بیارا	۱۲۸
	پسر خارکن و عشق او به دختر پادشاه	۱۳۳
کُترا	سزای خیانت	۱۳۹
	با سرنوشت نمی‌توان جنگید!	۱۴۳
کشکو	قبل‌خوار شکارچی	۱۴۸
	نجمان، پسر خد خاوکن	۱۵۵
	دختر و ریشه پیل	۱۶۷
	عروسی که هفت سال حرف نزد	۱۶۹
	کشاورز دانا، وزیران نادان	۱۷۴
	قصه یک ترانه	۱۷۸
	شکارچی و مادر هزار بَره	۱۸۱
تمل	افسانه ننه چشمه	۱۸۶
چاک‌پا	آش‌خوردنت مثل جنگیدن نادر است	۱۹۲
	کار نیکوکردن از پُرکردن است!	۱۹۵
	شاه عباس کار یاد می‌گیرد!	۲۰۲
گلستان محله	خرس و پلنگ	۲۰۸
توبین	چشمه داوود انجد	۲۱۱
	ککّی بیلی بُود بُود!	۲۱۸
نمایه		۲۲۳
کتابشناسی عزیز عیساپور، به زبان فارسی		۲۲۷

مقدمه

تنکابن و موقعیت آن

شهرستان تنکابن، یکی از هفت شهرستان غربِ مازندران است و در میان دو شهر رامسن و عباس آباد واقع شده است. کاظم سادات اشکوری می‌گوید: «تنکابن به ناحیه‌ای اطلاق می‌شد که در گذشته مرکز آن "خرم آباد" بود و بعدها "شهسوار" شد. شهسوار یعنی سوار دلیر و چالاک، اما در اوایل انقلاب با استناد به یک روایت واهی که از برساخته‌های افراد ناآگاه بود، نام زیبای "شهسوار" را به "تنکابن" تغییر دادند.»

باری، مرز شرقی این فرمانداری رودخانه حسنده و مرز غربی آن رودخانه چالک رود است و از جنوب، به ارتفاعات البرز و مناطق کوهستانی مرزی رودبار الموت قزوین و طالقان، و از شمال به دریای مازندران منتهی می‌شود. این شهرستان شامل سه بخشدار (بخش مرکزی، خرم آباد و نشتارود) و یک شهر (شیرود) و هفت دهستان (دوهزار، مرکز آن روستای امامزاده قاسم؛ سه هزار، مرکز آن روستای یوج؛ گلیجان، مرکز آن روستای سلیمان آباد؛ بلده، مرکز آن روستای قلعه گردن؛ میرشمس الدین، مرکز آن همان روستا؛ کُترا، مرکز آن همان روستا، و تمشگل، مرکز آن همان روستا) است و دارای ۲۲۳ آبادی.

تنکابن در جلگه‌ای ساحلی قرار گرفته و از طرف جنوب به ارتفاعات جنگلی و مناطق کوهستانی البرز محدود می‌شود. دهستان‌های کوهستانی دوهزار و سه‌هزار و گلیجان (ییلاقی) در فصل گرما دارای آب و هوای مطبوع و خنک است و از مراکز ییلاقی و گردشگری، با مناظر و طبیعت زیبا، اما آب و هوای جلگه‌های تنکابن معتدل و مرطوب و در فصل گرما شرحی است.

کوه‌های بلند: سیالان، خانه‌بن، تخت سلیمان، علم‌کوه و ... این کوه‌ها برف‌گیرند و آب مصرفی و کشاورزی منطقه تنکابن را تأمین می‌کنند. چشمه‌ها و جویبارهای بسیاری در کوه و جنگل جاری‌ست که به رودخانه پُرآب دوهزار و سه‌هزار می‌پیوندند و سرانجام چشمه کيله را تشکیل می‌دهند که از میان شهر تنکابن می‌گذرد و به دریا می‌ریزد.

فاصله تنکابن تا تهران ۲۵۵ کیلومتر و تا مرکز استان مازندران ۲۳۲ کیلومتر است. تنکابنی‌ها به کشاورزی، دامداری و ماهیگیری اشتغال دارند. محصولات عمده این ناحیه برنج، انواع مرکبات، کیوی و ... است. جنگل‌نشینان و ساکنان کوهستان به کار دامداری و کشاورزی اشتغال دارند. در تنکابن مرکبات، کیوی، چای، برنج، ماهی و گل و گیاه بسیاری تولید می‌شود که در شهرهای دیگر خریدار دارد.

برای جمع‌آوری قصه‌ها و افسانه‌ها هر لحظه دیر است. افسانه‌ها سینه به سینه نقل شده و به ما رسیده است. اگر برای گردآوری آنها کوشش نشود، راویان آنها از دنیا می‌روند و آنچه را که می‌دانند با خود به گور می‌برند. نسل‌های بعدی آنها هم که در عوالم دیگر سیر می‌کنند، کاری به این کارها ندارند! در روستاها و آبادی‌های تنکابن، کمتر کسی را سراغ دارم که چند قصه را به یاد داشته باشد. افراد سالخورده و سالمند، اغلب، می‌گویند قصه و داستان می‌دانستند اما اکنون چیزی به یاد ندارند! مدتی که بگذرد، سالمندان، چه زن و چه مرد، از میان ما رخت برمی‌بندند و دیگر از افسانه و قصه اثری نخواهد بود.

من از دو- سه دهه پیش به جمع‌آوری قصه‌ها و افسانه‌ها مشغول بودم. لازم است از تشویق‌های شاعر و نویسنده و مردم‌شناس نام‌آشنا کاظم سادات اشکوری یاد کنم که در من شوقی دگر برانگیخت. اکنون که دفتر اول افسانه‌ها آماده شده است، بسیاری از راویان، چهره در نقاب خاک کشیده‌اند.

بر این عقیده نیستم که توانسته‌ام بیشتر افسانه‌ها را جمع‌آوری کنم. این کار بس عظیم و توان‌فرساست و تلاش و همت گروهی می‌طلبد. سعی کردم از راویان، به ویژه بی‌سواد و سالمند و ساکن روستاها، قصه‌ها و افسانه‌هایی را به گویش محلی بشنوم و ضبط کنم و بعد به زبان فارسی معیار برگردانم.

عزیز عیساپور

روستای قلعه گردن